

Falvak és a megkésett urbanizmus kapcsolata Illés Iván korai munkáiban

HORECZKI RÉKA

BEVEZETÉS

A nagy gazdasági, természeti, társadalmi megrázkódtatások mindig új felismeréseket hoznak a társadalmak és polgáraik számára, és új fejlődési és cselekvési irányok kijelölését követelik meg. A magyar gazdaság és társadalom történelme során már több válságot és kiútkeresést élt át. A rendszerváltás, a 2008/09-es gazdasági válság és a 2020-21-ben a világon végig söprő COVID-19 vírus okozta járvány az élet minden területén jelentős átalakítást vont maga után. Ezek a sokkok szinte mindenhol súlyos gondokat okoznak, eltérő módon és mértékben, de jellemzően negatívan érintik a különböző térségeket, a gazdasági ágakat, a társadalmi csoportokat. Hatásai másként csapodnak le egy dinamikus nagyvárosban és egy periférikus vidéki településen. A válságok alatt és után mindig arra helyezük a fókuszot, hogy ezen szituációk milyen új válaszokat képesek megláttatni, milyen átfogó megközelítések tudnak teret nyerni és mely ágazatok lesznek azok, amelyek sikeresen váltanak vagy változtatnak.

Illés Iván 1991 és 1997 között volt az MTA Regionális Kutatások Központjának vezetője. Ezen időszakra tehető a hazai regionális tudományok bázisának kiépülése, a decentralizált működés elősegítése, a kutatóintézet egyes – máig fennálló – rendezvényeinek kezdete. 1991-ben szervezték meg első alkalommal a Falukonferenciát, amelynek célja a településhálózatot formáló társadalmi folyamatoknak az elemzése volt, a magyar falvak és a falusi társadalom pályájának ismertetése, a válságterületek és megoldási lehetőségek feltárása. 1997-ig három konferencián tartott előadást Illés Iván a hazai agrárpolitika és falupolitika ellentmondásairól, a „késleltetett” urbanizáció következményeiről. A tanulmány célja volt, hogy bemutassa, miként vélekedett Illés Iván a rendszerváltást követően az agrár- és falupolitikáról, az urbanizáció hatásairól, milyen prognózisokat állított fel; valamint ezen elképzelések milyen arányban valósultak meg, épültek be a jelenlegi gazdasági és társadalmi életbe.

A FALUPOLITIKA ÉS AGRÁRPOLITIKA ELLENTMONDÁSAI

Az agrárium és a falu képe mind a mai napig összemosódik, természetszerűleg összefügg egymással. Illés (1991, 1993, 1995) tanulmányaiban a falu- és agrárpolitika összemosásáról, leegyszerűsítéséről ír. Megfogalmazza azokat a kompenzációs törekvéseket, amelyek révén a falufejlesztés és az agrárgazdaság támogatása megvalósult a 20. században. Egyik kiemelt példája az 1945-1962 között megva-

lósuló villamosítási, infrastrukturális fejlesztési dömping: a bekötőutak létesítése, az új iskolák, orvosi rendelők, kultúrházak építése, amely propagandacélokat is szolgált. A falufejlesztés ebben az időszakban egyfajta ellentételezéseként valószínűleg meg; mivel a kollektivizálás a mezőgazdaságból élők számára hatalmas sokként jelentkezett. Az agrárérdekek védelme a termelősövetkezetek támogatásában öltött testet, főként export-támogatás formájában. Az infrastrukturális beruházások a falvak szegényebb rétegeinek szóltak, de ezen jóléti intézkedések nem kellő mértékben érték el céljaikat. Az 1971-től kezdődő, termeléshez kötődő támogatások, a kedvező hitelek az agrárlakosságot jelentős plusz jövedelemhez juttatták; erre az időszakra tehető a termelősövetkezetek megerősödése is, ami a falvak fejlődését szolgálta. Érdekes összevetést eredményez a mai Magyar Falu Program és az 1980-ig megvalósuló falupolitika: mindkettő főként infrastrukturális eredményekre, fejlesztésekre fókuszál. Az utak építése, az egészségügy és oktatás fejlesztése jelenleg is kiemelt cél, főként a kisebb települések gazdasági vérkeringésbe való bekapcsolódását, a lemorzsolódás megszüntetését szorgalmazza, kevésbé a tényleges fejlődést. De azt látni kell, hogy hasonlóan az 1993 után megvalósuló községfejlesztési törekvésekhez (víz-, csatorna-, gáz- és telefonellátottság biztosítása) a mostani beruházások sem generálnak tényleges jövedelmi és foglalkoztatási bázis-növekedést. A lakosság számára az elérhető szolgáltatások körét jelentős mértékben megemelik, de a vásárlóerejét nem.

A falu válságának és kiútkeresésének elemzése során elengedhetetlen a térszerkezeti tényezők áttekintése. A hazai településszerkezetben a vidéki térségek és a falvak dominanciája jellemző, a térség gazdaságának és intézményrendszerének koncentrációja (a közszolgáltatások jelentős mértékű fejlesztése ellenére) alacsony mértékű. A vidéki pozitív imázs fennmaradása a városoktól távolabb található falvak esetében prognosztizálható. A vidéki területekre az egészséges életmód, biztonság, hagyományok, idilli környezet jellemző (Csurgó 2013). Ezen kijelentések a vidéki térségek központjaira, a kisvárosokra is fenntarthatóak. A hangsúly azonban a globalizáció, a mezőgazdasági modernizáció, a vidék fogyasztásközpontú használata (Csurgó-Megyesi 2016) miatt adaptív. A városok hatása a vidéki társadalomra már számottevő; a városból vidékre költözés (Csurgó 2013), az agglomerációs gyűrűk megjelenése és térbeli kiterjedése (Schuchmann 2015), a családi házas övezetek (a szuburbiai) és lakóparkok intenzívebb társas kapcsolatainak megélése (Cséfalvay 2008), nagyvárosi szegregátumok (Szirmai 2015). Egyik ilyen hatásként jelentkezik a tömeges várossá válás, ahogyan Illés (1991) fogalmaz, a késleltetett urbanizáció.

AZ URBANIZÁCIÓ MEGKÉSETTSÉGE

Magyarországon az 1960-80-as években gyors foglalkoztatási szerkezetváltás zajlott, amely csupán mérsékelt településszerkezeti változást eredményezett. Az ipari foglalkoztatás arányváltozása nem járt együtt a városba költözők arányával. Nem

történtek meg azok a „városba telepítési” folyamatok (Illés 1991, 53.), amelyek pl. Lengyelországban vagy Romániában, így nem teremtették meg a proletarizálódás alapjait. Ezen időszak a társadalom tűrőképességét és stabilitását növelte csupán; megkezdődött a falusi megtakarítások materializálódása (házépítés, felújítás), a mezőgazdasági mellékjövedelmi tevékenységek kiépítése és ezáltal a falusi társadalom kispolgárosodása. A rendszerváltás okozta sokkok az ipari foglalkoztatott falusiak számára radikális változásokat eredményeztek. Az ipari, építőipari foglalkoztatás csökkentése, megszüntetése elsőként az ingázókat érintette (a bérterhek csökkentése mellett az utazási költségtérítés megvonása is megtakarításként jelentkezett a vállalkozásoknál); a vidéki telephelyek bezárása és a kiegészítő tevékenységek megszüntetése egyszerre jelentkezett problémaként; a mezőgazdaságban jelentkező csökkenő termelési volumen és foglalkoztatás mind-mind növelte a falvak instabilitását, egzisztenciális válságot is előidézve.

A 2000-es évektől felgyorsuló urbanizáció a vidéki térségek egyik kényszer-megoldásaként jelentkezett. A városok és a falvak kapcsolatrendszerének bővülése már időszerű volt (Faragó 2008); az ellátási, a jövedelem- és munkahelyteremtő szerepek megváltoztak a vizsgált időszakban. 2021-ben az európai lakosság több mint háromnegyede (EUROSTAT), a magyar népesség több mint kétharmada városokban él – a 348 városban megközelítőleg 7 millió fő (KSH 2021). A városok száma és a városi lakosság aránya 1950-től kezdődően fokozatosan emelkedett (Beluszky 1999). 1950-ben az ország népességének 36%-a élt urbánus településen; a városi népesség aránya 1999 és 2018 között – Nógrád megye kivételével – minden megyében növekedett (KSH 2021). Számottevő, 8 százalékpontos – vagy magasabb – növekedés figyelhető meg az Alföld megyéiben, valamint az ország nyugati, északnyugati megyéiben (1. táblázat). A városi népesség arányának változása mellett megfigyelhető az egy városra jutó megyei népesség drasztikus csökkenése (Beluszky-Sikos 2020). A 2000-es évekig a városok átlagos népességszáma 30 000 fő feletti, kivéve Somogy megyét, ahol csak megközelíti (28 208 fő) ezt az értéket. 2011-re a tömeges várossá nyilvánítások következményeképpen az átlagos városi népesség megyénként átlagosan 26 368 fő (KSH 2021 táblái alapján saját számítás). 2018-ban az átlagos városi népesség további csökkenése figyelhető meg, amely érték – a megyeszékhelyek kiugró adatai miatt továbbra is torzít. Somogy megyében pl. Kaposvár adatai nélkül az átlagos egy városra jutó megyei népesség 8 346 fő; az átlagos városnagyság 10 000 fő alatti már 2001-től kezdődően a megyében. Csongrád és Győr-Moson-Sopron megye városi népessége a vizsgált időszak alatt kiegyensúlyozottnak tekinthető, a 2001 után városi rangot kapott települések lakónépessége megközelítette a 10 000 főt; amelynek köszönhetően az egy városra jutó népesség értékei továbbra is az 1999. évi országos átlag feletti maradtak (Csongrád megye: 40 024 fő, Győr-Moson-Sopron megye: 38 460 fő) (KSH 2021 táblái alapján saját számítás).

1. táblázat. Az urbanizáció mértéke Magyarország megyéiben, 1999-2011-2019

	A városi népesség aránya, %			Egy városra jutó megyei népesség, fő		
	1999	2011	2019	1999	2011	2019
Bács-Kiskun	58,4	67,9	68,1	38.669	23.651	22.982
Baranya	57,7	65,1	65,5	68.668	27.603	25.980
Békés	61,7	75,3	77,0	31.147	17.140	15.365
Borsod-Abaúj-Zemplén	52,8	58,5	58,7	49.971	24.510	22.352
Csongrád	74,0	75,3	75,1	53.595	37.951	40.024
Fejér	52,0	58,3	60,5	60.794	28.390	24.511
Győr-Moson-Sopron	54,6	59,5	59,3	85.105	40.726	38.460
Hajdú-Bihar	72,9	80,3	80,0	36.657	26.034	25.260
Heves	44,5	45,7	47,3	47.146	34.320	26.890
Jász-Nagykun-Szolnok	64,7	70,8	73,3	28.189	19.330	16.876
Komárom-Esztergom	62,4	65,4	66,9	39.104	27.688	24.788
Nógrád	44,9	42,0	41,0	37.328	33.738	31.823
Pest	36,3	65,5	69,4	60.830	25.364	23.368
Somogy	47,7	52,5	52,1	28.208	19.759	18.988
Szabolcs-Szatmár-Bereg	44,2	54,4	53,7	35.797	20.714	19.941
Tolna	48,6	56,2	56,3	35.719	20.942	19.938
Vas	54,9	60,5	62,8	38.939	21.386	19.485
Veszprém	56,1	61,6	61,3	42.098	23.538	22.762
Zala	53,9	56,4	56,5	43.206	28.218	27.063
Összesen:	54,9	61,6	64,1	45.325	26.368	23.271
Budapest	100	100	100	1.930.014	1.589.231	1.747.340

Forrás: Beluszky, 1999 és Helységnévtár 2012. és 2019. alapján saját szerkesztés

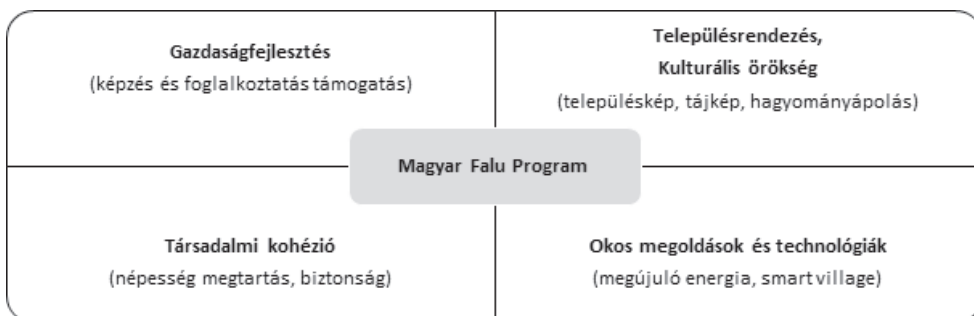
A gyors városszám-növekedés több kérdést is felvet. Beszélhetünk-e ezen városok esetében valós városi funkciókról, illetőleg mi történne, ha ezek a városi jogállású, de tényleges városi funkciót be nem töltő települések megszűnnének városok lenni? A szuburbiák kiépülése, a kisebb városok megszületése elsősorban nem a jövedelmi bázis és a foglalkoztatás stabilitását, hanem politikai szándékokat szolgált. A jellemzően 3000 fő alatti lakosságú települések várossá nyilvánítási kérelmük során tőkét kovácsoltak abból, hogy az 1990. évi önkormányzati törvény nem írt elő lakosságszám küszöbértéket a városi státusz odaítélése során. Olyan szubjektív tényezőkre helyezték a hangsúlyt, mint a térségi központi szerepkör és dominancia (oktatás, kultúra és foglalkoztatás területén). A jelenleg hatályos

(61/2015. III. 24.) kormányrendelet hat fő objektív kritériumot határozott meg a várossá nyilvánítás feltételeként. A jelenlegi 348 város közül 201 nem felelne meg ezen előírásoknak:

- 10 000 főt meghaladó és 5 éven át folyamatosan növekvő népesség;
- Helyben dolgozók közül 20%-uk szomszédos településekről származzon (valós ingázási övezetként funkcionáljon);
- Csatornázottság min. 60% és teljesen közművesített;
- Belterületi utak legalább 90%-a szilárd burkolatú;
- meghatározott intézményellátottsági feltételekkel rendelkezzen: alsó- és/vagy középfokú oktatási intézmény, rendőrkapitányság vagy rendőrőrs, tűzoltóság, egészségügyi alap- és szakellátás, tanuszoda vagy többcélú sportlétesítmény;
- Önkormányzati költségvetés bevételeinek legalább 20%-a helyi iparüzési adóból származik (tényleges foglalkoztatási központ).

A 3 000 fő alatti lélekszámú városok 2010-ben a lakosság alig 2%-át fedték le, 2018-ra ez az arány megduplázódott, ami a kisvárosok számának növekedéséből, valamint a kategóriába való „lecsúszásból” adódott. Ezek a kisvárosok a legtöbb esetben kistérségi központok is voltak, de már nem járási székhelyek. Fejlődésük gyakran a helyi-környező települések erőforrásainak függvényévé vált. A megyék összlakossága csökkent az elmúlt tíz évben, így a lakosságukat megtartani képes kisvárosok aránya a teljes megyei népességen belül növekedett (Beluszky-Sikos 2020; Horeczki-Egyed 2021). A jelenlegi szakpolitikai hatások (lakásfelújítási program, Kisfaludy Program, falusi CSOK, otthonteremtési támogatás stb.) kedvezően befolyásolták mind a kisvárosok, mind a szuburbániában elhelyezkedő települések helyzetét. Az elmúlt évtizedben sokat változott a vidéki Magyarország helyzete. Számos régi és új fejlesztési program indult a vidék felzárkóztatására (LEADER, Magyar Falu Program, Digitális Falu Program, Okos falu stb.). A támogatási programok célzott fejlesztéseket támogatnak, tényleges munkahelyteremtő és hosszú távú hatásai viszonylag nehezen mutathatóak ki. A Magyar Falu Program négy fő területe (1. ábra) elsősorban az infrastruktúra megújításában, a településkép és kulturális örökség megőrzésében, a népesség jóllétének szubjektív tényezőiben okoz látható javulást. Településenként és célterületenként átlagosan 2020-ban 1,5-5,5 millió forintot jelentettek ezek a fejlesztési lehetőségek.

1. ábra: A Magyar Falu Program célkitűzései

Forrás: saját szerkesztés a kormány.hu adatai alapján

Visszautalva az 1960-as évek falupolitikájára, észrevehető számos azonosság a programok között. Elsősorban azon infrastrukturális kapcsolatok kiépítésére és fenntartására törekednek, amelyek jelenleg is megtalálhatóak. A népesség belső kohéziójának erősödését a köztereken kihelyezett térfigyelő rendszerektől, valamint „hagyományápolás”-ra költhető összegektől várják. A digitalizáció okozta kihívásokra reagálva igyekszik a kormány az okos megoldások és technológiák támogatása révén előnyhöz juttatni a kisebb településeket is. Találkozhatunk már pár jó példával, ami a környezettudatosságot (Nagypáli¹), okos életkörülményeket (Alsómocsolád² és Makó³), a lakhatási körülmények javítását (MAKÉSZ⁴), biztonságérzet növelését (Ceglédbercel⁵) célozza (Horeczki, 2022).

A MEGKÉSETT URBANIZÁCIÓ A KISVÁROSOK VONATKOZÁSÁBAN

A tudományos és a laikus értelmezés alapján evidenciának tekinthető a városi és a vidéki gazdaság és a társadalmak eltérősége. Annak ellenére, hogy a vidék-szociológia újabb irányzatai ma már megkérdőjelezik a hagyományos vidék-város különbségek valóságát (Bell 2006; Short 2006). A falvak elkezdtek építeni azokat a létesítményeket, intézményeket, amelyek korábban városi kiváltságoknak számítottak. A lakhatási és egyéb életkörülmények falusias és városias határmezsgyéi elmosódtak (Konjar et. al. 2018). A településhálózatot mindez ideig egy viszonylag merev és hosszútávon alakítható rendszerként definiálták, amelyben a települések együttese felfogható a társadalom térben elkülönült csoportjainak összességéként (Hajdú et al. 2017). Ugyanakkor egyes településtípusok – statisztikai adatokkal igazolt – hihetetlenül gyors ütemű elnéptelenedése felülírni látszik az eddigi megítélés merev és hosszútávú jellegét (Horeczki 2020). A települések közötti fizikai kapcsolatok azok, amelyek a legtöbb esetben kiépültek (infrastruktúra, ökológiai

¹ <http://nagypali.hu/>

² <https://alsomocsolad.hu/>

³ <https://www.hetibetevo.hu/>

⁴ <https://evosz-makesz.hu/a-konnyuszerkezes-hazak-technologiai-kulturaja/>

⁵ <https://hirlevel.egov.hu/2018/03/04/ceglédbercel-az-első-okos-falu/>

rendszerek) és fenntarthatóan működnek. A gazdasági és társadalmi, valamint egyéb településközi interakciók már kevésbé jól funkcionálnak. Az elaprózódott önkormányzati rendszer versenyhelyzetet generál, amelyben többnyire a kisebb városok, kisebb települések vesztesként kerülnek ki. A közszolgáltatások, közintézmények centralizációja révén több olyan funkció is kikerült a kisvárosok hatásköréből, amelyeknek népességvonzó, népességmegtartó ereje lett volna. Városi intézményként szerepel a statisztikai adattáblákban (KSH 2019) a gépjárműszaküzlet, szálloda, panzió, gimnázium, szakközépiskola, közép vállalat, mentőállomás, okmányiroda, amelyek már a nagyközségek vagy a szuburbiaikhoz tartozó főbb települések többségében is megtalálhatóak. Az intézményesültséget és a fejlettségi szintet épp ezért a falvak és a kisvárosok esetében külön lehet kezelni. Az intézményesültség tekintetében megfigyelhető specializálódás: egyes területek az idegenforgalmat, a kereskedelmi ellátást részesítik előnyben, és ehhez kapcsolódóan építik ki a megfelelő /köz/szolgáltatói kört (pl. a Balaton-parti kisvárosok); míg némely kisváros az oktatási funkcióját (humán-infrastruktúra fejlesztése, a humán tőkébe való investíció) helyezi előtérbe, várossá nyilvánítási kérelmének is ez volt a hangsúlyos pontja⁶. Számos 2005 után városi rangot nyert településen hiányzik a városi arculat, a városi polgárság, a közintézmények és a közcsontra kiépítettség is (Horeczki-Egyed 2021). A dunántúli nagyközségek többsége lehetőséget látott a városi rangban, hogy köztereket, esetleg iskolát újíthat fel, városházát építhet. Habár több esetben történt ígéret munkahely-teremtésre, az esetek többségében ez nem valósult meg. A funkcióhiány a kisvárosoknál az elmúlt 15 évben inkább növekedett: nem található könyvesbolt, középiskola, munkaügyi kirendeltség, közjegyző vagy biztosítóintézet, sőt a takarékszövetkezet integrációja miatt pénzintézet sem (Horeczki 2022).

ÖSSZEFOGLALÁS

A városiasodás következtében csökkennek a különbségek a városok és a falvak között, hiszen az infrastrukturális ellátottságot tekintve hasonlatossá válnak. Az urbánus és rurális folyamatok – főként a kisvárosok esetében – különválasztása több szempontból nehézségeket okoz. A falvak és a mezőgazdaság fogalmak közé nem tehetünk egyszerűen egyenlőségjelet, hiszen a falun élők közel 80%-a már nem a mezőgazdaságból él. Az elmúlt húsz év alatt ez az arány teljesen megváltozott, 1991-ben a falvakban élők 80%-a rendelkezett mezőgazdasági jövedelemmel (Illés 1995). Változatlan helyi problémát jelent ugyanakkor a munkaerő ingázása, a nagyvállalkozások kisebb településeken elhelyezkedő telephelyeinek gazdasági válságokra adott válaszai, illetve a lakosság egzisztenciális helyzete. Mind a szocialista nagyipar, mind a külföldi működőtőke-alapú fejlődési modell nagy egysegekkel operált, elsősorban nagyvárosok mellett, illetve koncentrált növekedési

⁶ Vizsgálataim fókuszja a várossá nyilvánítások területén a Dél-Dunántúli régióban található kisvárosok voltak.

zónákban települt le, kiélezve a centrum-periféria viszonyokat. A fejlesztéspolitikák a retorikai szinten túl csak korlátozott mértékben összpontosítottak a kis- és középvállalkozásokra, amelyek jelentősége a kisvárosias, vidékies térségekben számottevő. Az egzisztenciális helyzet romlása számos ponton követhető: a lassan fogyó magyar népesség korszerkezete is változik, a teljes lakosság 15,4%-a 65 év feletti (KSH 2021). A statisztikák alapján a vidéki térségekben kevesebb gyermek születik (KSH 2021), okként megjelölve az egészségügyi ellátórendszer hiányosságait, a közlekedési adottságokat.

Integrált módon történő problémamegoldás, az ellátás színvonalának magas fokú biztosítása a vidéki térségek jövőjének kulcsa. Ma már a társadalmi és fenntarthatósági szempontokat is érvényesíteni kell a hatékonysági kritériumokkal egyetemben (Halmai 2006). A város-vidék kapcsolat perspektívái több nézőpon- ton át szemlélhetők. A kicsi szép, de egyben gyenge is. A kisvárosok hálózata együt- tesen képes lenne erőt kifejteni, de az elaprózott rendszer egyedüli elemei nem lesznek képesek felvenni a versenyt az urbanizációs kihívásokkal.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tanulmány megírása a 132294. számú „Kormányzati kihívások periférikus térsé- gekben” c. projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a K-19 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

IRODALOM

- Bell, D. (2006): Variations on the rural idyll. In Cloke, P. – Marsden, T. – Mooney, P. (ed.) *Handbook of Rural Studies*. SAGE, 149–160.
- Beluszky P. (1999): Magyarország településföldrajza. Általános rész. Dialóg Campus Kiadó, Bu- dapest-Pécs
- Beluszky P. – Sikos T. T. (2020): Városi szerepkör, városi rang. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- Cséfalvay Z. (2008): *Kapuk, falak, sorompók: a lakóparkok világa*. Gondolat Kiadó, Budapest
- Csurgó B. (2013): *Vidéken lakni és vidéken élni. A városból vidékre költözők vidék-reprezentációja, mindennapi élete és hatásuk a vidék átalakulására: a város környéki vidék*. Argumentum Ki- adó, Budapest
- Csurgó, B. – Megyesi, B. (2016): Képzelt különbségek a városi és vidéki közösségek, társas kap- csolatok kvantitatív vizsgálata. *Socio.hu* 3. szám elérhető: <http://socio.hu/archivum/2016/3>
- EUROSTAT Urban Audit: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/cities/data/database> (urb_cpop1 és urb_lpop1 táblák adatai alapján) (2022.02.11.)
- Faragó L. (2008): A funkcionális városi térségekre alapozott településhálózat-fejlesztés normatív koncepciója. *Falu Város Régió*, 3. sz. 27–31.
- Halmai P. (2006): Európa esélye: A Lisszaboni Stratégia. Az integrált strukturális reformok hatá- sai. *Magyar Tudomány*, 9. 1057-1071.
- Hajdú Z. - Horeczki R. - Rácz Sz. (2017): Changing settlement networks in Central and Eastern Europe with special regard to urban networks. In: Lux, G; Horváth, Gy (eds.) *The Routledge Handbook to Regional Development in Central and Eastern Europe*. New York (NY)-London, Routledge. 123-140.
- Horeczki, R. (2020): *Kisvárosi fejlődési utak. A dél-dunántúli kisvárosok helye és szerepe a térség*

